

ТЕМПОРАЛНИ НАРЕЧИЯ, ИЗРАЗЯВАЩИ ПРЕДХОДНОСТ, В БЪЛГАРСКИЯ И ПОЛСКИЯ ЕЗИК

Лилия Иванова

Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

TEMPORAL ADVERBS MARKING PRECEDENCE IN BULGARIAN AND POLISH

Lilia Ivanova

Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The object of analysis is one of the components of temporality – temporal adverbs. The core morphological category of tense in the field of temporality is considered as a relation of three types – action before, during and after the moment of speaking. The Bulgarian temporal system and temporal adverbs are presented according to these three relations. Temporal adverbs, used for a previous moment, are one of the biggest groups of adverbs both in Bulgarian and in Polish. The paper focuses on certain aspects of the relationship between the grammatical meanings of the tense of a verb and the lexical meanings of temporal adverbs.

Key words: temporal adverbs, previous moment, Bulgarian, Polish

Темпоралността е една от категориите, предизвикващи най-голям интерес в езиковедството. Най-ярък израз в езика тя получава чрез глаголните времена, но темпоралност може да се изразява и по лексикален път с наречията за време. Темпоралните наречия заемат основно място в групата на обстоятелствените наречия както в българския, така и в полския език. Въпреки някои приносни изследвания, посветени на тази група наречия в двата езика (вж. напр. Гжегорчикова 1974; Георгиев 1978; Гугуланова 2001; Ефтимова 2010 и др.), съществува необходимост наречията за време да бъдат подредени и класифицирани както във формален, така и в съдържателен план с оглед на единни критерии и през призмата на съпоставката. Наречията, изразяващи предходност, представляват една от най-големите и най-интересните групи темпорални наречия в българския и полския език. В тази статия правим опит

да представим и систематизираме темпоралните наречия, маркиращи **предходност**, в българския и полския език в по-малки групи според техните семантични особености, изхождайки от някои общи за *адвербиалната темпоралност*¹ положения. Преди да представим предложението си за класификация, ще направим общ обзор на основните постановки, върху които се гради семантичната подялба на темпоралните наречия в двата разглеждани езика.

Приемаме тезата, че широко разбираната семантична категория темпоралност в българския език се дели на три самостоятелни морфологични категории: време, вид на действието и таксис (вж. напр. Куцаров 2007 и др.) с опозиции в рамките на категорията време: *разновременност* ~ *неразновременност*, в рамките на категорията вид на действието: *результативност* ~ *нерезультативност*, и в рамките на категорията таксис: *относителност* ~ *неотносителност*. От тези значения само две значения са пряко свързани със семантиката „отношение на действието към изказването“ (разновременност ~ неразновременност), докато останалите две значения – резултативност и относителност, „не са свързани пряко със споменатата семантика“, но са характерни за цели редове форми с еднородно съдържание и единен формален показател (вж. Куцаров 2007: 72). В полския език се приема, че категориите вид на действието и таксис нямат морфологичен израз, а категорията време се състои от три грамеми: сегашно, минало и бъдеще време (вж. Граматика 1999: 171 – 177).

Темпоралните наречия съществуват в пряка връзка както с категорията време, така и с останалите две категории – вид на действието и таксис, традиционно включвани в категорията време. В същото време обаче групата на темпоралните наречия представлява цялостна и единна система, която се подчинява и на свои правила. Тъй като в други изследвания сме правили обзор на различните класификации на наречията за време в българския и полския език, а също така и сме давали предложения относно семантичната сегментация на темпоралните наречия като група (вж. напр. Иванова 2016), тук ще обобщим единствено най-важните опорни точки, въз основа на които отделяме група на наречия, изразяващи предходност.

Лексикалното време като един от компонентите на езиковото време се характеризира със сложни взаимовръзки както с други кате-

¹ Повече за същността и обема на категорията *адвербиална темпоралност* вж. напр. у Панков 1997 и Бидагаева 2004.

гории, различни от темпоралността, но частично застъпващи се с нея, така и вътрешно в рамките на макросистемата от значения, които съчетава (по въпроса за семантичното застъпване на лексикалното време с други категории вж. Ковалик 1981). Приемаме принципното положение, заложено от Р. Гжегорчикова по отношение на полските темпорални наречия, а именно, че съществуват три основни типа темпорални и темпорално-количествени пояснения: 1) чисто темпорални пояснения, отговарящи на въпроса ‘кога?’, които информират единствено за времето, в което се случва действието; 2) темпорално-дуративни пояснения, отговарящи на въпроса ‘колко време?’, които информират за количеството време, в което се извършва действието; 3) темпорално-фреквентативни пояснения, отговарящи на въпроса ‘колко често?, на колко време?’, които информират за промеждутъка от време, в който се извършва действието. Тук ще ограничим вниманието си единствено върху първия тип – чисто темпоралните пояснения, с уговорката, че при някои наречия се наблюдава интерференция между семантичните компоненти (напр. при наречието *отдавна* в българския, а също и *dawno* в полския, което според двете си значения участва както в групата на чисто темпоралните, така и на темпорално-дуративните пояснения – по въпроса вж. Иванова 2015а).

От друга страна, биха могли да се обобщят някои от най-съществените параметри, чрез които могат да бъдат характеризирани темпоралните наречия в пълнота. Основните от тях са следните: семантика, оценъчност (наличие/отсъствие на темпорална оценка на действието или резултатите), синтактични позиции и съчетаемост, комуникативен статус, стилистични маркери (по Панков 1997: 163). В рамките на това изследване ще обърнем внимание само на първия аспект.

Според нас групата на темпоралните наречия може условно да се подели на три подмножества, като всяко подмножество е представено чрез система от бинарни опозиции.

Първата серия наречия се противопоставя по признака *едновременност* ~ *разновременност*, като ориентационен момент тук е изказването, спрямо което се организират темпоралните наречия. В рамките на тази група се противопоставят наречията, изразяващи *предходност*, *едновременност* и *следходност* (такава група наречия откриваме и при Ст. Георгиев – според ориентацията последователност/непоследователност, и при Р. Гжегорчикова – т.нар. деиктична серия, организирана около деиктичната точка ‘сега’) (вж. Георгиев 1978; Гжегорчикова 1974). Трите подтипа наречия се разчленяват вътрешно на две разновидности според различната мотивировка на

информацията за време, която внасят. Първият тип са наречията, които прецизират времето според обективната система за темпорална ориентация – според измеренията за време спрямо деня, годината, денонощието, сезоните (в терминологията на Ст. Георгиев „опосредовани“ наречия (вж. Георгиев 1978); по Р. Гжегорчикова – точно прецизиращи времето на действие – вж. Гжегорчикова 1974); вж. подобно разграничение и у Р. Ницолова – Ницолова 2008а, 2008б). Вторият тип са наречията, които са ориентирани според субективната система за темпорална ориентация, т.е. представят признака предходност, едновременност или следходност по-общо, по-абстрактно (у Ст. Георгиев са наречени „неопосредовани“, подобно разграничение вж. и у Р. Гжегорчикова, също и у Р. Ницолова – вж. Ницолова 2008а, 2008б). При тази група наречия поради по-абстрактното изразяване на признака (в разглеждания случай – *предходност*) на преден план изпъкват по-силно и други признаци, като степен на близост или отдалеченост от изказването: напр. *непосредствена предходност, обща предходност или отдалечена предходност*.

Втората група темпорални наречия влизат в опозицията *относителност ~ неотносителност*, като основната отличителна черта на относителните наречия е отнасянето на признака спрямо допълнителен ориентационен момент (такава група се среща и при Р. Гжегорчикова – вж. т.нар. алоцентрична (анафорична) серия – Гжегорчикова 1974: 239); при Ст. Георгиев също се споменава, че „ориентация на предходност или следходност може да се изрази и от наречия с по-абстрактно значение, което не включва като задължителен признак на ориентираност момента на съобщението, а някакъв допълнителен момент в миналото или бъдещето“ (Георгиев 1978: 25).

Третата група, която може да се обособи, е според опозицията *результативност ~ нерезультативност*, като резултативните наречия изразяват актуалност на резултата от действието спрямо изказването или друг ориентационен момент (минал). Тази опозиция при наречията не е ясно разграничена в изследванията върху полския език. Относно българските наречия Ст. Георгиев само споменава за възможността дадени наречия да изразяват и актуалност спрямо момента на съобщението или друг момент (той го прави относно определената от него като наречна частица *вече*), без обаче да го извежда като отделен признак, характерен за цяла група наречия (вж. Георгиев 1978: 26 – 27). Категорично разграничение на подобна група наречия, изразяващи резултативност, откриваме у Ив. Гугуланова, според която адвербиалните изрази също участват в предаването на резултативното значение, което „също като итера-

тивността, дуративността и лимитативността характеризира протичането на действието във времето“ (Гугуланова 2001: 193).

Приемаме тезата, че няма чисти значения, чужди на междукатегориалните въздействия (Гугуланова 2001: 193), което личи от факта, че редица наречия могат да присъстват в повече от една група от представените по-горе в зависимост от контекста и значението, в което са употребени. Тук ще представим наречията, които пряко или косвено са свързани със значението *предходност*. Условно ще включим както наречията, маркиращи предходност по отношение на изказването, така и наречията, маркиращи едновременност по отношение на миналия ориентационен момент, а също и тези, които изразяват актуалност на резултата в миналия ориентационен момент.

Наречия, изразяващи предходност спрямо изказването. В рамките на първия тип наречия, които се отнасят към системата на обективна ориентация, могат да бъдат включени следните наречия, изразяващи предходност¹: (бълг.) *вчера, завчера, лани, призори, снощи, сутринта, вечерта, привечер, надвечер, нощес*²; (пол.) *wczoraj, przedwczoraj, rano, rankiem, wieczorem*. Примери: *Nie dalej jak wczoraj przeżył nowe upokorzenie. // Вчера преживя ново унижение* (ТД-М); *Ten biedak, którego przywieziono wieczorem z pogruchotaną miednicą, miał nad ranem wylew wewnętrzny i jest w agonii. // Оня нещастник, когото докараха снощи със счупен таз, имаше сутринта вътрешен кръвоизлив и е в агония* (ТД-М).

Втората група наречия, които маркират признака предходност по по-абстрактен начин, според субективната система за ориентация (момента на изказването), е представена от по-голяма група лексикални единици. Тази група може да се поделит на наречия, които се отнасят към момента на изказване, и на такива, които се отнасят към миналия ориентационен момент (относителни). От друга страна, поради по-голямата абстрактност на тези наречия според степента на признака отдалеченост се поделит на изразяващи *обща предходност, непосредствена предходност* и *отдалечена предходност*.

Непосредствена предходност с различна степен на контактност спрямо ориентационния момент в българския език изразяват наречия-

---

¹ Не всички от представените в сериите наречия са неутрални в стилистично отношение.

² За наречията *сутринта, вечерта, привечер, надвечер, нощес* е характерно, че могат да сигнализират както предходност, така и следходност в зависимост от контекста, следователно те намират място в две групи темпорални наречия.

та: *одеве, отскоро, сега*¹, *ей сега*², *току-що, едва-що, досега, дотука* (наречие за място и време), *доскоро, наскоро* (последните четири могат да изразяват и резултативност), *напоследък, неотдавна* и др. В полския език с подобно значение са: *niedawno, ostatnio, teraz*³, *dopiero co, akurat, właśnie, dotychczas, dotąd, ledwo co, zaledwie, od niedawna, do niedawna, tuż*⁴ (за място и време). Примери: *Все пак не вярвах докрай на Абдуллах – много отскоро го познавах. // Jednak nie dowierzałem Abdullachowi – od niedawna go znałem* (АД); *Dotychczas Kolski myślał o tej ewentualności ze smutkiem, teraz jednak wydało mu się to możliwością nader pożądaną. // Досега Колски мислеше за това събитие с тъга, сега обаче му се стори крайно желателно* (ТД-М); *Mnie kilku serdecznych przyjaciół wyekspediowało w tymże kierunku niedawno. // Неколкуна сърдечни приятели неотдавна ме експедираха в същата посока* (ТД-М); *Жената метеше с метла, току-що вързана от зелени, твърди бурени. // Niewiasta zamiatała miotłą dopiero co skręconą z zielonych twardych chwastów* (АД).

Обща предходност изразяват наречията: *преди, отпреди, по-рано; dawniej, wcześniej, poprzednio, przedtem* (като всички те при определени контекстуални условия могат да изразяват и относителност). Примери: *Wydał się jej teraz bardziej interesujący i nawet przystojniejszy niż dawniej. // Сега ѝ се стори по-интересен и дори по-красив от преди* (ТД-М); *W ostatnich czasach spotykał w domu kilku dziennikarzy, którzy przedtem u nich nie bywali. // В последно време срещаше в дома си неколкуна журналисти, които по-рано не бяха идвали* (ТД-М).

¹ Наречието *сега* може да изразява мнима актуалност, то е най-близо до момента на изказване, но границите му може и да не съвпадат с границите на сегашно време, тъй като според контекста то може да означава разтегнато *сега*, или „почти сега“, и да маркира най-близкия до момента на изказване минал или следващ момент, то е своеобразен мост между настоящето, миналото и бъдещето – по въпроса за изразяване на непосредствена предходност от наречието *сега* в българския език вж. Гугуланова 2001; Иванова 2015б; по въпроса вж. още Гулига, Шенделс 1969; Мелчук 1995.

² Наречието *ей сега* може да изразява и непосредствена следходност, т.е. също участва в две групи темпорални наречия.

³ Поясненията за българското наречие *сега* са валидни също и за полското наречие *teraz*.

⁴ Относно граматичния статус на *tuż* има различни трактовки – едни изследователи го определят като наречие за време и място, маркиращо непосредствена близост – вж. Мостовска 2004: 149, а в полските речници го определят като частица (вж. Речник <http://>).

Отдалечена предходност маркират темпоралните наречия: *отдавна* (специализирано включително и в изразяването на резултативност)¹, *някога, веднъж*²; *dawno, od dawna, kiedyś, nigdy, onegdaj, ongiś*. Примери: *Kiedyś wprowadzie były takie czasy, że drzwi istotnie stanowiły dla mnie jakąś barierę. Ubezpieczam cię, że to były czasy dawne. // Вярно че някога имаше време, когато вратите представляваха за мен някаква преграда. Уверявам те, че това беше отдавна* (ТД-М); *Съседът на Леваците, механик на парен гатер, попита веднъж Онекунина (...)* // *Mieszkający w sąsiedztwie mechanik z tartaku spytał kiedyś opiekuna Lewaczka (...)* (ЙР).

Прагматични елементи в семантиката на темпоралните наречия се наблюдават най-вече при наречията, изразяващи близост или отдалеченост от ориентационния момент, тъй като при тях е налице известна субективност, свързана с преценката на говорещия за отстоянието между отчетните моменти, или т.нар. оценъчност (по въпроса вж. Ницолова 1984; Лакова 1993 – 1994, също Витанова 1999 – 2000). Оценъчността, или способността на наречията да предават темпорална оценка на действията (или резултатите от действията), играе важна роля за пълноценното разкриване на семантичния потенциал на темпоралните наречия. С употребата на темпорални наречия може да бъде изразена оценката на говорещия за темпоралната характеристика на действието относно неговата продължителност във времето, близост или отдалеченост от ориентационния момент, честота или регулярност на повторенията. Руският лингвист Ф. И. Панков разделя тази оценка на два вида: обективна и субективна. Ако за именните групи адвербиални съчетания е характерна обективната темпорална характеристика (*след минута, след час, всяка година*), то за повечето темпорални наречия е характерно, че са способни да придадат субективна оценка на действието (по въпроса вж. Панков 1997). Като отделна серия наречия, наречена *нормативна*, представя Р. Гжегорчикова наречията от типа на *różno* (*рано*) и *wcześniej* (*късно*), като серията информира не за точно определено време, а за определена средна норма, за очаквано време (вж. Гжегорчикова 1974: 241).

---

¹ По въпроса вж. Иванова 2015а.

² Това наречие в зависимост от значението, с което е употребено, може да влиза в групата и на темпоралните наречия, и на наречията за количество и степен. В групата на темпоралните наречия влиза с второто си значение: „За действия, станали в миналото – някога, едно време“ (РБЕ, т. 2).

Серия наречия, изразяващи **относителност**, се разграничава ясно от полските изследователи (вж. Гжегорчикова 1974 – анафорична серия, 1975, Ковалик 1981). За българския език, въпреки обширната литература, посветена на морфологичната категория таксис (по въпроса вж. Куцаров 2007), се открива по-скоро спорадична информация за темпоралните наречия, изразяващи относителност (вж. напр. Георгиев 1978; Гугуланова 2005). Към тази серия темпорални наречия могат да бъдат причислени: *тогава, преди, междувременно, най-напред; предварително; wtedy, wówczas, wtenczas, dawniej, przedtem, uprzednio, poprzednio, pierwiej, najpierw, tymczasem, wcześniej, jednocześnie, właśnie* и др. Примери: *Wtedy, wrzeszcząc i gestykulując, biegał i ścigał domowników po wszystkich izbach (...)* // **Тогав***a, като крещеше и ръкомахаше, тичаше и преследваше домакините по всички стаи (...)* (ЧМ); *Tymczasem przyszedł marzec, a z nim wczesna tego roku wiosna.* // **Междувременно** *бе дошъл март, а с него и подранилата тази година пролет* (ТД-М); *Thunniej bywało tylko wówczas, gdy uprzednio rozchodziła się wieść, że przyjdzie profesor Wilczur...* // **Събираха се повече само когато предварително** *се разнасяше мълвата, че ще дойде професор Вилчур...* (ТД-М).

Групата на **результативните наречия** също се нуждае от детайлно проучване както по отношение на българския, така и на полския език. В групата на **результативните** наречия влизат редица наречия, които могат да маркират резултат, актуален както за момента на изказването, така и за миналия ориентационен момент. Едни от най-характерните резултативни лексикални модификатори са лексемите **вече** и **още не** в българския и **już, jeszcze nie** в полския, които са със спорен граматически статут (определяни са като наречия, като частици, като наречни частици, като модализатори, модуланти и др.) (вж. напр. Лакова 2009; Иванова 2012 и др.). При тях темпоралният, или по-точно резултативният, елемент е един от многото елементи, заложени в семантиката им, в която преобладават модалните компоненти. С резултативен компонент в значението си са още следните наречия: *отдавна (не), напоследък, скоро, отскоро, отрано, от неотдавна, досега, отколе, някога; dawno, ostatnio, od niedawna, dotąd, dotychczas, kiedyś* и други (за резултативните наречия вж. още Гугуланова 2001). Примери: *Choć przygoda, o której mowa, miała miejsce dawno, została o niej pamięć (...)* // **Макар приключението, за което става дума, да се беше случило отдавна**, *за него беше останал спомен* (ЧМ); *Gleдаł go бях досега срещу слънцето и щом измених мястото си, то скри от мене прелестта си.* // *Czereśnia poszarzała. Dotąd patrzyłem na nią pod słońce, a*

gdy zmienilem miejsce, ukryła przede mną swe piękno (АД); *He съм се отбивал скоро при тях, не зная!* // *Dość dawno u nich nie byłem, nie wiem!* (ЙР); *Ja znam tego człowieka. Ja go na pewno kiedyś widziałem.* // *Аз го познавам... Със сигурност съм го виждал някога* (ГД-М).

В заключение може да се обобщят няколко момента: 1. Групата на темпоралните наречия представлява подредено опозитивно множество от лексеми, система от значения. 2. Въпреки че категорията *време* и адвербиалната темпоралност като цяло се подчиняват на различни правила, съществуват редица пресечени зони и те се намират в отношения на допълнителност. 3. Причисляването на едно темпорално наречие към една или друга семантична група не изключва възможността да влиза и в други групи в зависимост от семантичните и контекстуалните условия. 4. Наречията за изразяване на предходност представляват обширна група, в която се кръстосват различни семантични елементи – някои от тях общи с глаголните категории *време*, *вид на действието* и *таксис*, а други – специфични единствено за адвербиалната темпоралност.

ЛИТЕРАТУРА

- Бидагаева 2004:** Бидагаева, Ц. Д. *Темпоралные адвербиалы в английском предложении: языковой процесс выражения смысла*. Улан-Удэ: Издательство Восточно-Сибирского государственного технологического университета, 2004.
- Витанова 1999/2000:** Витанова, М. Наречия за време в българските диалекти. // *Български език*, кн. 3, 1999/2000, 56 – 60.
- Георгиев 1978:** Георгиев, Ст. Семантика на наречията за време в съвременния български език. // Великотърновски университет „Кирил и Методий“. *Славистични проучвания в чест на VIII международен славистичен конгрес*. Велико Търново, 1978, 21 – 31.
- Гжегорчикова 1974:** Grzegorzycykowa, R. Typy semantyczne przysłówków temporalnych w języku polskim. // *Tekst i język. Problemy semantyczne*. Red. M. R. Mayenowa. Wrocław, 1974, 235 – 242.
- Граматика 1999:** *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Red. R. Grzegorzycykowa, R. Laskowski, H. Wróbel. Wydanie trzecie, poprawione. Warszawa: PWN, 1999.
- Гугуланова 2001:** Гугуланова, Ив. Лексикални средства за изразяване на семантичната категория темпоралност в българския език. // *Традиция и съвременност в българския език*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2001, 192 – 198.

- Гугуланова 2005:** Гугуланова, Ив. За таксисната характеристика на изречението в българския език. // *Litera scripta manet*. Сборник в чест на 65-годишнината на проф. д.ф.н. Василка Радева. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2005, 529 – 536.
- Гулига, Шенделс 1969:** Гулыга, Е. В., Е. И. Шендельс. *Грамматико-лексические поля в современном немецком языке*. Москва: Издательство „Просвещение“, 1969.
- Ефтимова 2010:** Ефтимова, А. *Винаги малко повече. Наречия за количество и време в обучението по български език като чужд*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2010.
- Иванова 2012:** Иванова, Л. За семантичната опозиция между лексемите *вече / още* в българския език и *już / jeszcze* в полския език. // *Славистиката в глобалния свят – предизвикателства и перспективи* (сборник с доклади от конференцията, проведена на 5 – 06.10.2012 г.). Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 2012, 178 – 185.
- Иванова 2015а:** Иванова, Л. Семантични и функционални особености на наречието *отдавна* в българския език и съответствията му в полския език. // *Славистиката – пътица и перспективи*. В чест на 70-годишния юбилей на проф. д.ф.н. Иванка Гугуланова. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2015, 120 – 133.
- Иванова 2015б:** Иванова, Л. За семантиката и функцията на наречието *сега* в българския език и еквивалентите му в полския език. // Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, *Научни трудове*. Том 52, кн. 1, сб. А, 2014. Филология. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 342 – 352.
- Иванова 2016:** Иванова, Л. Семантични типове темпорални наречия в българския и полския език. // *XII международни славистични четения „Движение и пространство във връзка със славянските езици“*. София, 9 – 10 май 2014 г. (под печат).
- Ковалик 1981:** Kowalik, J. Czas leksykalny jako jeden z komponentów czasu językowego. // *Problemy nominacji językowej*. Т. 1. Red. Michał Blicharski. Katowice: Uniwersytet Śląski, 1981, 105 – 136.
- Куцаров 2007:** Куцаров, Ив. *Теоретична граматика на българския език. Морфология*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2007.
- Лакова 2009:** Лакова, М. Перфектът в съвременния български книжовен език. // *Проблеми на граматичната система на българския език – глагол*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2009, 51 – 138.
- Мелчук 1995:** Мельчук, И. А. ‘Сейчас’ и ‘теперь’ в современном русском языке. // *Русский язык в модели „Смысл – Текст“*. Москва – Виена: Школа „Языки русской культуры“, 1995, 55 – 79.

- Мостовска 2004:** Мостовска, М. *Показателните местоимения в полския език и техните български функционални съответствия*. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2004.
- Ницолова 1984:** Ницолова, Р. *Прагматичен аспект на изречението в българския книжовен език*. София: Народна просвета, 1984.
- Ницолова 2008а:** Ницолова, Р. Взаимодействие между граматически значения на глагола и лексикални модификатори в семантиката на изречението. // *Славянска филология*, 24. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 251 – 267.
- Ницолова 2008б:** Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008.
- Панков 1997:** Панков, Ф. И. Категория наречной темпоральности и ее речевые реализации. // *Язык. Сознание. Коммуникация*. Выпуск 1, „Филология“. Москва, 1997, 161 – 174.
- Речник 2002:** *Речник на българския език. Т. 2 (В)*. 2. доп. и прераб. изд. София, АИ „Проф. Марин Дринов“, ЕТ „ЕМАС“, 2002, <<http://ibl.bas.bg/rbe/?q=%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%8A%D0%B6>>, 18.12.2015.
- Речник http:** Słownik. PWN, <<http://sjp.pwn.pl/szukaj/tu%C5%BC.html>>, 21.12.2015.

ЕКСЦЕРПИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

- АД** – Антон Дончев. *Време разделно*. София: Захарий Стоянов, 1997. // Anton Donczew. *Czas wyboru*. Przetłouża Halina Kalita. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1967.
- ЙР** – Йордан Радичков. *Прашка*. София: Литературен форум, 1994. // Jordan Radiczko. *Proca*. Przetłouża: Marzenna Iliewa. Warszawa: Czytelnik, 1980.
- ТД-М** – Tadeusz Dołęga Mostowicz. Profesor Wilczur. Częstochowa: Promatek, 2009. // Тадеуш Доленга-Мостович. Морал. Превод: Иван Вълев. Пловдив: ИК „Хермес“, 2015.
- ЧМ** – Czesław Miłosz. *Dolina Issy*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1998. // Чеслав Милош. *Долината на Иса*. Превод: Галина Белинска. София: ИК „Христо Ботев“, 1994.